

Natalija KLIMANSKIENĖ

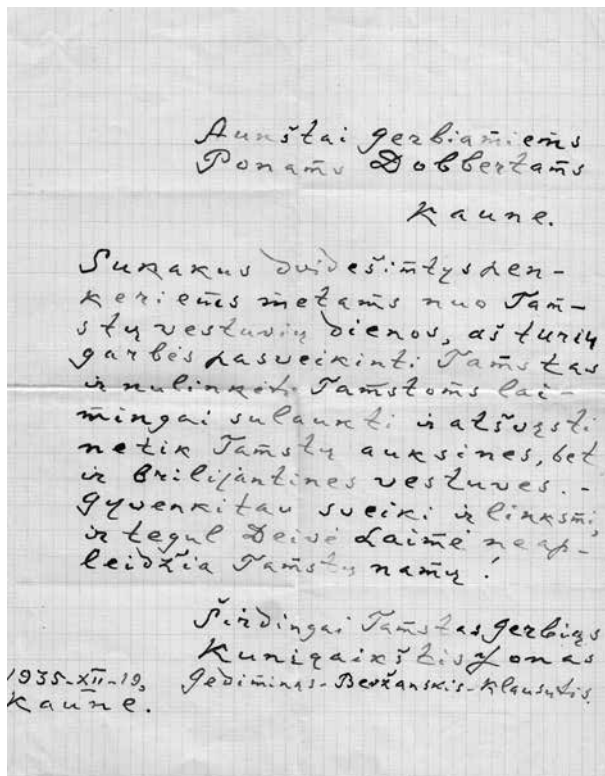
KUNIGAİKŠTIS JONAS GEDIMINAS BERŽANSKIS-KLAUSUTIS

Natalija KLIMANSKIENĖ (g. 1930) primena nepriklausomos Lietuvos valstybės veikėją, istoriką ir žurnalistą kunigaikštį Joną Gediminą BERŽANSKĮ-KLAUSUTĮ (1862–1936), su kurio šeima jai teko bendrauti vaikystėje ir vėliau. XIX a. paskutiniajame dešimtmetyje jis bičiuliavosi su Vincu Kudirka, drauge įsteigė laikraštį „Varpas“, jame paskelbė nemažai straipsnių. Vėliau atsidėjo istorijos studijoms, parengė knygą „Lietuvos heraldika“ (1930).

DUKE JONAS GEDIMINAS BERŽANSKIS-KLAUSUTIS

Natalija KLIMANSKIENĖ (b. 1930) reminds us of Duke Jonas Gediminas BERŽANSKIS-KLAUSUTIS (1862–1936), a historian, journalist and public figure in independent Lithuania, whose family she had the pleasure to know during her childhood and in later years. During the last decade of the 19th century, he was friends with Vincas Kudirka; they founded the newspaper Varpas together, and published many articles in it. Later, he devoted himself to the study of history, and published a book called 'Lithuanian Heraldry' in 1930.

Kunigaikščio Jono Gedimino Beržansko laiško Dobertams faksimilė. 1935-12-19. Natalijos Klimanskienės archyvas

Retas kas dabar iš jaunesnės kartos žmonių girdėjo apie nepriklausomos Lietuvos valstybės veikėją kunigaikštį Joną Gediminą Beržanskį-Klausutį. Ne taip seniai, 2002 metais, Lietuvos karališkosios bajorų sąjungos nariai susirinko Kau- no karininkų ramovės salėje paminėti Beržansko 140-ųjų gimimo metinių.

Nors Beržansko nuotrauka yra 1921 metais išleistame „Lietuvos albume“ kartu su kitomis žymių Lietuvos valsty- bės veikėjų nuotraukomis, jo asmenybė, kaip dabar, taip ir tuomet, buvo mažai žinoma.

Jonas Gediminas Beržanskis-Klausutis (1862-07-25 – 1936-07-12), teisininkas, visuomenės veikėjas, knygnešių rėmėjas, publicistas, gimė dabartinio Akmenės rajono Viekš- nių valsčiaus Pluogų kaime vienuolikos vaikų ūkininko šei- moje.

Jau mokydamasis Šiaulių vyrų gimnazijoje Jonas Ber- žanskis buvo slaptas gimnazistų bibliotekėlės vedėjas, ne- bijojo su savo broliu Liudviku kalbėtis lietuviškai, nors tai buvo pavojinga. Tuomet Lietuva buvo caro Rusijos valsty- bės dalis, lietuviams nuolat buvo brukama rusinimo politika ir reikėjo kalbėtis tik rusiškai.

Abu broliai 1883 metais baigė gimnaziją ir įstojo į Peter- burgo universiteto Matematikos fakultetą. Ten jie slaptai lei- do lietuvišką laikraštį „Žynianešis“. 1888-aisiais baigęs uni- versitetą, Beržanskis studijavo Varšuvoje teisę, dirbo su Vin- cu Kudirka Lietuvių studentų draugijoje, tapo vienu „Varpo“ įkūrėju ir publikavo straipsnius visuomeniniais klausimais. Baigęs studijas dirbo Lenkijoje, Rusijoje mokesčių inspekto- riumi. 1904–1905 metais Beržanskis buvo „Lietuvių laikraščio“ darbuotojas, 1905 metais aktyviai dalyvavo Didžiajame Vilniaus seime, 1906–1908 metais bendradarbiavo „Vilniaus žiniuose“, buvo vienas pirmųjų Lietuvos mokslo draugijos na- rių, rūpinosi ne tik mokslo dalykais, bet ir labdara, švietimu.

Vėliau Jonas Beržanskis atitolo nuo visuomeninės veik- los, pradėjo domėtis istorija. Vaikystėje iš tėvų pasakojimų jis sužinojo, kad Beržanskių giminė kilusi iš Lietuvos didžio- jo kunigaikščio Gedimino sūnaus Klausučio. Norėdamas tai įrodyti, jis rinko istorinę, archyvinę medžiagą. Nors carinės Rusijos valdininkai trukdė jam naudotis archyvais, o vėliau bolševikų valdžia konfiskavo Beržanskių dvaruose sukauptą medžiagą, jam pavyko rasti reikiamus dokumentus. Paieš- koms apie Beržanskių šeimos kunigaikštišką kilmę Beržans- kis paskyrė net dvylika metų ir daug lėšų. 1930 metais išlei- do šeimos genealoginę studiją „Lietuvių heraldika“. Notarui

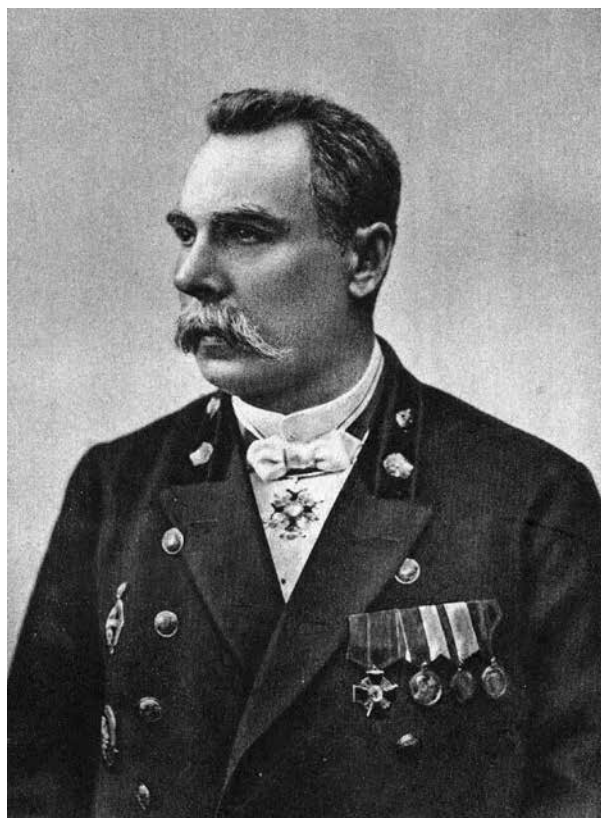
patvirtinus dokumentus, Beržanskis oficialiai pradėjo vadintis kunigaikščiu Jonu Gediminu Beržanskiu-Klausučiu.

Tais pačiais metais jis įkūrė bajorų draugiją, kuriai vadovavo iki mirties.

Nuo 1918-ųjų, atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę, Jonas Beržanskis darbavosi Finansų ministerijoje, Valstybės kontrolės departamento direktoriumi, Amerikos lietuvių prekybos akcinės bendrovės revizoriumi, Finansų ministerijos patarėju. Be darbų valdiškose tarnybose, dalyvavo tautiniame XIX a. pabaigos – XX a. pradžios atgimimo sąjūdyje, daug rašė istorijos, mitologijos, mokslo klausimais. Pasirašinėjo įvairiais slapyvardžiais: Kadagys, Vapsva, Kelevis, Dagys, Kunigaikštis J.G.-B. Klausutis. Beržanskis nepriklausė jokiai politinei partijai, siekė atgaivinti bajorų luomą. Jo iniciatyva 1930 metais Lietuvoje buvo paminėtos Vytauto Didžiojo mirties 500-osios metinės. Už ypatingus nuopelnus Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona apdovanojo Joną Beržanskį LDK Gedimino ordino tėvūno laipsniu.

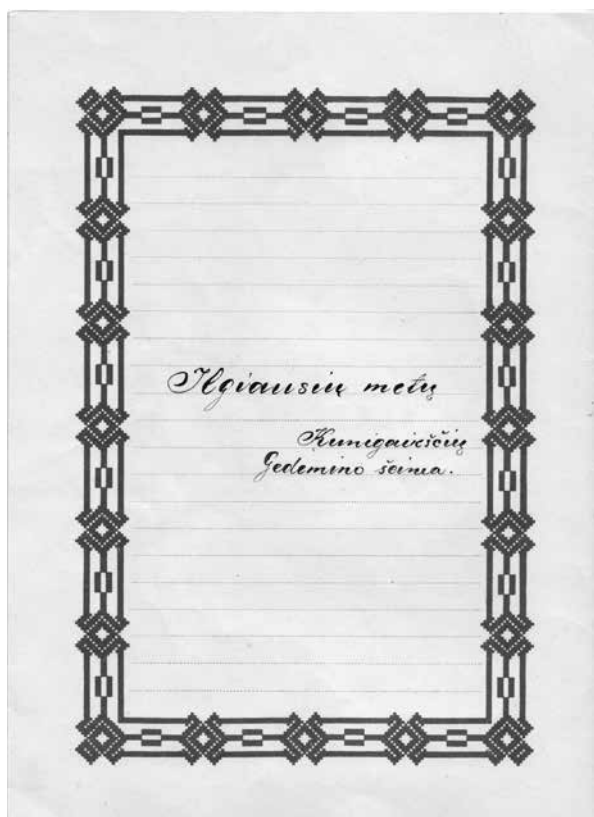
Mūsų šeima artimai bendravo su Beržanskių šeima. Jono žmona Ieva buvo geriausia mano močiutės Martos Antonijos von Dobert draugė. Kunigaikštienė Ieva, kaip ir močiutė, buvo latvė. Jos kalbėjo ir susirašinėjo tarpusavyje latviškai. Vaikystėje man teko su močiute dažnai lankytis kunigaikščių šeimoje.

Jonas Beržanskis su žmona Ieva 1928 metais dalyvavo mano mamos Vilhelminos von Dobertaitės vestuvėse. Yra išlikusi telegrama ir laiškas, kuriame kunigaikštis sveikina

Kunigaikštis Jonas Gediminas Beržanskis.
Iš leidinio „Lietuvos albumas“. 1921

Kunigaikščio Gedimino Beržanskio šeimos telegramos Bruno von Dobertui faksimilė. 1938. Natalijos Klimanskienės archyvas

Vilhelminos von Dobertaitės vestuvės. Antra iš kairės – kunigaikštienė Ieva, ketvirtas iš dešinės – kunigaikštis Jonas Gediminas Beržanskis-Klausutis. Kaunas, 1928.
Natalijos Klimanskienės archyvas

Kunigaikštienė Ieva (pirma iš kairės) su Natalijos Klimanskienės močiute Marta von Dobert savo namo kieme. Kaunas, 1935.
Natalijos Klimanskienės archyvas

mano močiutę ir senelį Bruno von Dobertą sidabrinių vestuvių proga, taip pat išliko sveikinimo atvirukų, nuotraukų.

Jonas Gediminas Beržanskis-Klausutis gyveno su žmona Ieva ir dukterimis Minvyde ir Pajata Kaune, Žaliakalnyje, nuosavame vieno aukšto su mansarda mūriniame name Tvirtovės alėjoje Nr. 22. Namą supo didelis sodas su senų liepų alėja. Sodo vidury buvo iš akmenų sukrautas aukuras, kuriame kunigaikštis degino ugnį ir aukojo vaisius senovės lietuvių dievams. Beržanskio veikla susidomėjo Kauno inteligentija. Sekmadeniais čia susirinkdavo gerbėjai ir kalbėdavosi apie Gedimino ainius bei senovės lietuvių dievus.

Mane ypač domina Beržanskio, kaip senovės lietuvių tikėjimų, tradicijų propaguotojo, asmenybė. Šia savo veikla jis išsiskyrė tarp kitų to meto veikėjų. Knygelėse „Senovės lietuvių tikėjimas“, „Ką reiškia žodis krivių krivis“ jis rašė, kad visi senovės tikėjimai yra mitologijos, visi gyvieji tikėjimai – budizmas, induizmas, islamas, judaizmas, krikščionybė ir šimtai kitų tikėjimų irgi yra mitologija. Senovės lietuviai gerbė tik matomą pasaulį – gamtos jėgas, dievams nestatė rūmų ar kitų pastatų, nes tai būtų jų įžeidimas. Jų supratimu, dievybė yra tokia galinga, kad ją garbinti galima tik po atviru dangumi. Tik amžinos ugnies palaikymui buvo

Jonas Gediminas Beržanskis-Klausutis su šeima. Iš kairės: dukra Pajata, žmona Ieva, dukra Minvydė. Kaunas, 1936. Natalijos Klimanskienės archyvas

naudojami rūšiai, mūru aptvertos vietos, prižiūrimos vaidilučių ir globojamos krivių. Pastarieji kalbėjo žmonėms apie gamtos ir matomo pasaulio didybę, grožį ir ragino būti gerus ir paklusti gamtos dėsniams.

Jonas Beržanskis mini tokius pagrindinius dievus:

1. Dievas Praamžinas – viso pasaulio matoma amžina pusiausvyra.

2. Perkūnas – saulės, šviesos, ugnies, energijos dievas.

3. Patrimtas – gyvybės apsisireikimas, gyvybės jėga.

4. Pykulis – medžių, žolės, žuvų, paukščių dievas.

5. Giltinė yra iš matomos gyvybės į matomą negyvybę perėjimo momentas.

6. Deivė laumė – vyriškos lyties gyvio patraukimas prie moteriškos lyties gyvio ir atvirksčiai.

Visi kiti dievai ir deivės, kurie buvo, yra ir bus, yra matomosios gamtos amžinos įvairios jėgos.

Beržanskio manymu, senovės lietuvių tikėjimas buvo ir yra pats išmintingiausias pasaulyje. Kaip šių tikėjimų atstovas, kunigaikštis pageidavo, kad jį kremuotų. Po jo mirties šeima įvykdė jo norą.

Kunigaikštienė Ieva ir toliau draugavo su mano močiute, atvažiuodavo aplankyti ją Aukštojoje Panemunėje, vėliau Vilniuje, kai močiutė persikėlė gyventi pas mane. Kunigaikščių duktė Minvydė įgijo chirurgės specialybę, ištekėjo ir susilaukė sūnaus Gintaro. Po kurio laiko ji išsiskyrė su vyru ir gyveno viena, daug keliavo. Ji lankė mano mamą Vilma Sezemanienę Vilniuje, buvo linksma ir draugiška, pasakojo apie savo keliones Australijoje, JAV, Europoje, Kinijoje. Visada atveždavo savo keptų pyragų, desertų. Man teko daug bendrauti su Minvyde, nes mes su mama tuomet gyvenome kartu.

Jaunesnioji Jono Beržanskio duktė Pajata buvo farmacininkė, ji šeimos nesukūrė, nes jos gerbėjai neįtikino motinai ir gyveno po tėvų mirties jų name viena.

Be savo vaikų, kunigaikštis augino berniuką, kurį pavadino Laimingu. Vėliau šis emigravo į JAV.

Sovietų okupacijos laikais dalis kunigaikščio sodo buvo sunaikinta, jo teritorijoje pastatytas daugiabutis. Kunigaikščio namas ir aukuras išliko.

Jonas Beržanskis buvo Lietuvos patriotas, rūpinosi lietuvių tautos savimonės ugdymu ir daug nuveikė valstybės labui.

Kunigaikščio palikuonys šiuo metu gyvena Lietuvoje ir Australijoje.

Natalija KLIMANSKIENĖ

Ieva Gediminienė prie jos namo su vaikaičiu Gintarėliu. Antroje eilėje stovi: Natalijos Klimanskienės broliukas Georgijus, močiutė Marta, Natalija ir Pojata. Kaunas, 1950. Natalijos Klimanskienės archyvas

Kunigaikštienė Ieva su dukterimis Minvyde ir Pojata prie savo namo. Kaunas, 1964. Natalijos Klimanskienės archyvas

Pirmoje eilėje – T. Gimbrickaitė, Natalija Klimanskienė, V. Klimka, I. Galinienė, antroje eilėje – V. Sezemanienė, Minvydė Gediminaitė. Vilnius, Konarskio g. Nr. 25 kiemas, 1982, liepos 15. Natalijos Klimanskienės archyvas